
LIETUVOS SOCIALINIŲ MOKSLŲ CENTRAS
VYTAUTO DIDŽIOJO UNIVERSITETAS
KAUNO TECHNOLOGIJOS UNIVERSITETAS

Inga
GAIŽAUSKAITĖ

**PASITIKĖJIMO TYRIMŲ PLĖTOJIMAS:
SĄSAJA TARP KONCEPTUALIŲ APIBRĖŽIMŲ,
STANDARTINIŲ MATAVIMO PRIEMONIŲ IR
SOCIALINIŲ VEIKĖJŲ SAMPRATŲ**

Mokslo daktaro disertacijos santrauka
Socialiniai mokslai, Sociologija (S 005)

Vilnius, 2022

Mokslo daktaro disertacija rengta 2017 – 2021 m. Lietuvos socialinių mokslų centre pagal doktorantūros teisę, suteiktą Vytauto Didžiojo universitetui su Lietuvos socialinių mokslų centru ir Kauno technologijos universitetu (2019 m. vasario 22 d. įsakymu Nr. V-160, įstatymo pakeitimas – 2021 m. sausio 18 d., Nr. V-75).

Mokslinė vadovė:

Vyriaus. m. d. dr. Diana Janušauskienė (Lietuvos socialinių mokslų centras, socialiniai mokslai, sociologija, S 005).

Mokslo daktaro disertacija ginama Vytauto Didžiojo universiteto, Lietuvos socialinių mokslų centro ir Kauno technologijos universiteto sociologijos mokslo taryboje.

Pirmininkas:

Prof. dr. Audronė Telešienė (Kauno technologijos universitetas, socialiniai mokslai, sociologija, S 005).

Nariai:

- Vyriaus. m. d. dr. Vladimiras Gaidys (Lietuvos socialinių mokslų centras, socialiniai mokslai, sociologija, S 005)
- Prof. dr. Vylius Leonavičius (Vytauto Didžiojo universitetas, socialiniai mokslai, sociologija, S 005)
- Vyriaus. m. d. dr. Andrius Marcinkevičius (Lietuvos socialinių mokslų centras, socialiniai mokslai, sociologija, S 005)
- Vyriaus. m. d. dr. Violetta Anna Parutis (Esekso universitetas, Jungtinė Karalystė, socialiniai mokslai, sociologija, S 005)

Mokslo daktaro disertacija bus ginama viešame Sociologijos mokslo krypties tarybos posėdyje 2022 m. rugsėjo 29 d. 13:00 val. Lietuvos socialinių mokslų centro Konferencijų salėje.

Adresas: A. Goštauto g. 9, Vilnius, Lietuva.

LITHUANIAN CENTRE FOR SOCIAL SCIENCES
VYTAUTAS MAGNUS UNIVERSITY
KAUNAS UNIVERSITY OF TECHNOLOGY

Inga
GAIŽAUSKAITĖ

**ADVANCING TRUST RESEARCH: LINKING
CONCEPTUAL DEFINITIONS, STANDARD MEASURES
AND THE PERCEPTIONS OF SOCIAL ACTORS**

Summary of Doctoral Dissertation
Social Sciences, Sociology (S 005)

Vilnius, 2022

This doctoral dissertation has been prepared during the period of 2017–2021 at the Lithuanian Centre for Social Sciences, under the doctoral program right conferred to Vytautas Magnus University, Lithuanian Centre for Social Sciences and Kaunas University of Technology, on 22 February 2019 by the Order No V-160 (amendment – 2021 January 18, order No. V-75) of the Minister of Education, Science and Sport of the Republic of Lithuania.

Scientific supervisor:

Chief Researcher Dr. Diana Janušauskienė (Lithuanian Centre for Social Sciences, Social Sciences, Sociology, S 005).

The dissertation will be defended at the Council of Sociology Science of Vytautas Magnus University, Lithuanian Centre for Social Sciences and Kaunas University of Technology.

Chairman:

Prof. Dr. Audronė Telešienė (Kaunas University of Technology, Social Sciences, Sociology, S 005).

Members:

- Chief Researcher Dr. Vladimiras Gaidys (Lithuanian Centre for Social Sciences, Social Sciences, Sociology, S 005)
- Prof. Dr. Vylius Leonavičius (Vytautas Magnus University, Social Sciences, Sociology, S 005)
- Chief Researcher Dr. Andrius Marcinkevičius (Lithuanian Centre for Social Sciences, Social Sciences, Sociology, S 005)
- Chief Researcher Dr. Violetta Anna Parutis (University of Essex, United Kingdom, Social Sciences, Sociology, S 005)

The doctoral thesis will be defended in the public meeting of the Committee of Sociology at 1 p. m. on 29 September 2022 in the Conference Hall of Lithuanian Centre for Social Sciences.

Address: A. Goštauto str. 9, Vilnius, Lithuania.

ĮVADAS

Mokslinėje literatūroje pasitikėjimas įvardijamas kaip esminis socialinis išteklius sudėtingose šiuolaikinėse visuomenėse, pasižyminčiomis nepibrėžtumo, nenusipėjamumo ir rizikos sąlygomis (Giddens, 1990, 1991; Luhmann, 1979; Sztompka, 1999 ir daugelis kitų). Tačiau pasitikėjimas taip pat yra trąpūs išteklius: pasitikėjimą lengviau sugriauti nei sukurti ar atgauti (Kramer ir Cook, 2004). Pripažįstama, kad pasitikėjimo nebuvimas ar trūkumas apsunkina sąveikas socialinėje, ekonominėje ar politinėje srityse, todėl gali būti žalingas (Ben-Ner ir Halldorsson, n.d.).

Šiuolaikiniuose socialiniuose moksluose augantis susidomėjimas pasitikėjimu sutapo su apie 1960-uosius metus pastebėtu pasitikėjimo žmonių ir politikos institucijomis lygmens kritimu daugelyje išsivysčiusių Vakarų demokratijų (Almond ir Verba, 1989; Dalton, 2004; Przeworski, 1993; Uslaner, 2001; Newton ir Norris, 1999). Pasitikėjimas turi ypatingą ryšį su demokratija – ji laikoma pasitikėjimu grindžiama sistema (Sztompka, 1997). Pasitikėjimas teigiamai veikia įvairius demokratinės sistemos bruožus, todėl paradoksalu, kad po demokratizacijos bangų visame pasaulyje buvo stebimas pasitikėjimo nuosmukis arba jo trūkumas, įskaitant demokratijas, atsiradusias po komunistinio režimo žlugimo 1990-aisiais. Todėl pasitikėjimo teorijos ir tyrimai ne tik akcentuoja pasitikėjimo reikšmę ir socialinį būtinumą, tačiau kartu ieško pasitikėjimo nykimo ar trūkumo šaltinių.

Nors analizuojant pasitikėjimą gali būti taikomi įvairūs tyrimo metodai (pvz., eksperimentiniai žaidimai), tyrimuose, kuriuose daugiausia dėmesio skiriama pasitikėjimo būklei demokratinėse visuomenėse, įprastai remiamasi apklausos tipo pasitikėjimo lygmens matavimais. Minėtas pastebėjimas, kad pasitikėjimas žmonėmis ir politikos institucijomis mažėja, atitiko nacionalinių ir tarptautinių apklausų programų plėtrą, kuri prasidėjo apie 1950-uosius metus ir daugelis jų tęsiamos iki šiol (pavyzdžiui, Amerikos nacionalinis rinkimų tyrimas arba Pasaulio vertybių tyrimas). Daugybė tyrimų ir straipsnių iki šiol remiasi apklausų duomenimis, kad ištirtų pasitikėjimo

šiuvolaikinėse demokratinėse visuomenėse lygmenį, jo kaitos priežastis ar pasekmes.

Nepaisant to, kad pasitikėjimo sąvoka yra sudėtinga ir daugiasluoksni (Blomqvist, 1997; Hosmer, 1995; McKnight ir Chervany, 2001; Nooteboom, 2002), empiriniuose tyrimuose, susijusiuose su demokratijos kontekstu, pasitikėjimas dažniausiai matuojamas remiantis ribotu kintamųjų skaičiumi. Išskiriamos dvi pasitikėjimo formos: pasitikėjimas (demokratinėmis, politinėmis) institucijomis (arba politinis pasitikėjimas; pasitikėjimas valdžia) ir socialinis (apibendrintas) pasitikėjimas (t. y. pasitikėjimas „kitais žmonėmis“ apskritai, dar tiksliau – nepažįstamaisiais). Konceptualiai autoriai socialinę apibendrintą pasitikėjimą ir politinį pasitikėjimą sieja su įvairiomis demokratijos ir visuomenės savybėmis. Teigiama, kad socialinis apibendrintas pasitikėjimas skatina piliečių tarpasmeninę sąveiką ir bendradarbiavimą, yra susijęs su institucijų ir platesnių socialinių bei politinių sistemų veikimu (Fukuyama, 1995; Meikle-Yaw, 2008; Putnam, 2000; Uslaner, 2002 ir daugelis kitų). Taip pat mokslininkai aptaria politinį pasitikėjimą kaip svarbų demokratinės politinės santvarkos efektyvumo ir teisėtumo elementą (Almond ir Verba, 1989; Easton, 1965, 1975; Schneider, 2017 ir daugelis kitų). Jau ištikus dešimtmečius kaupiami duomenys, gauti apklausose taikant tas pačias matavimo priemones, dedant didžiules pastangas suprasti, paaiškinti ir pakeisti pasitikėjimo mažėjimo ar nepakankamumo tendencijas, kurias atskleidžia didžiuliai duomenų masyvai (Hardin, 2006; Levi ir Stoker, 2000).

Tyrimo problema

Standartiniai socialinio apibendrinto ir politinio pasitikėjimo klausimai apklausose beveik identiška forma pateikiami nuo 1950-ųjų. Taigi jų vertė yra ta, kad daugelio šalių atveju (taip pat atliekant palyginimus tarp šalių) jie leidžia stebėti tendencijas ilgame laiko tarpe. Tačiau per pastaruosius kelis dešimtmečius buvo bandymų suabejoti standartinių (ar net sustabarėjusių) pasitikėjimo matavimo priemonių apklausose patikimumu ir pagrįstumu. Autoriai pateikė kritinių pastabų ir išsamiai analizavo įvairius standartinio socialinio apibendrinto pasitikėjimo klausimo pagrįstumo ir patikimumo aspektus (pavyzdžiui, Delhey ir kt., 2011; Glaeser ir kt., 2000; Lundmark ir kt., 2016; Sturgis ir Smith, 2010), taip pat pastebėjo, kad trūksta dėmesio

politinio pasitikėjimo matavimo metodologiniams klausimams arba ieškojo labiau pagrįstų ir patikimų matavimo alternatyvų (Seyd, 2016). Viena iš svarbių kritinių pastabų yra tai, kad trūksta išsamesnio supratimo, kaip socialiniai veikėjai suvokia pasitikėjimą ir atitinkamai, kaip jie interpretuoja ir atsako į standartinius apklausų klausimus apie pasitikėjimą. Todėl gali būti tikslinga taikyti kokybinius tyrimų metodus, kurie pasitikėjimo tyrimuose vis dar išnaudojami ribotai (Goodall, 2012; Norris ir kt., 2019). Tai galėtų būti naudinga tiek ieškant pasiūlymų, kaip tobulinti pasitikėjimo matavimo priemones, tiek alternatyvių (ar papildančių) būdų tirti pasitikėjimo reiškinį demokratijos kontekste.

Tyrimo aktualumas

Disertacijos tyrimo aktualumas grindžiamas poreikiu atidžiau pažvelgti į pasitikėjimo matavimo priemones apklausose, kontekstualizuojant pasitikėjimo tyrimus socialinių veikėjų realybeje. Manoma, kad kokybinio metodo taikymas prisidės prie būsimų pasitikėjimo tyrimų išvalgomis apie tai, kaip esamos teorinės ir empirinės prielaidos apie socialinį ir politinį pasitikėjimą galėtų ir (arba) turėtų būti peržiūrėtos atsižvelgiant į socialinių veikėjų sampratą. Kokybinio tyrimo taikymas yra naujovė pasitikėjimo ir demokratijos tyrimų srityje. Todėl disertacija turi metodologinę reikšmę ir pagilins dabartines žinias apie pasitikėjimą, išplečiant ribas, kurias, tikėtina, nubrėžia standartinės pasitikėjimo matavimo priemonės apklausose. Kokybinio tyrimu siekiama susidaryti visaapimančią vaizdą apie pasitikėjimą, kuris reiškiąsi įvairiuose socialinių sąveikų tipuose ir lygmenyse ir yra susijęs su realaus gyvenimo konteksto niuansais, kurie kiekybiniuose duomenyse paprastai neapčiuopiami.

Tyrimo tikslas, uždaviniai ir ginamieji teiginiai

Tyrimo tikslas: kritiškai įvertinti pasitikėjimo sąvokos ir esamų matavimo priemonių pagrįstumą tirtos socialinės tikrovės kontekste.

Tyrimo uždaviniai:

1. Sistemingai išanalizuoti sudėtinius pasitikėjimo konceptualizacijos šiuolaikinėje mokslinėje literatūroje ir moksliniuose tyrimuose elementus.
2. Išryškinti galimus tyrimų ribotumus, kuomet tiriamos pasitikėjimo formos, teoriškai siejamos su demokratinės sistemos veikimu.
3. Pasiūlyti argumentus, kodėl ir kaip pritaikyti kokybinę prieigą pasitikėjimo tyrimuose.
4. Remiantis socialinių veikėjų perspektyva, identifikuoti sampratas, dimensijas ir prielaidas, susijusias su pasitikėjimo formavimosi procesu.
5. Pateikti metodologines rekomendacijas tolesnei pasitikėjimo tyrimų plėtrai.

Ginamieji teiginiai:

1. Pasitikėjimo svarba šiuolaikinėse visuomenėse ir konkrečiai demokratijos tyrimuose reikalauja, kad tyrimo metodai atitiktų pasitikėjimo sąvokos sudėtingumą ir įvertintų tai, kad ji yra daugiasluoksnė. Dominuojančių, ilgą laiką taikytų standartinių kiekybinių socialinio apibendrinto ir politinio pasitikėjimo matavimo priemonių nepakanka, kad būtų atspindėti pasitikėjimo raiškos socialinėje tikrovėje niuansai, todėl būtina tiek tobulinti kiekybines pasitikėjimo matavimo priemones, tiek taikyti alternatyvius tyrimo metodus.
2. Sąsaja tarp konceptualių ir empirinių socialinio apibendrinto pasitikėjimo ir politinio pasitikėjimo apibrėžimų nėra nuosekli, todėl galima abejoti dabartinių standartinių kiekybinių šių pasitikėjimo formų matavimo priemonių pagrįstumu. Dėl esamų standartinių klausimų formuluočių atsiranda atotrūkis tarp tyrėjų ketinimų ir respondentų interpretacijų, o tai gali lemti netinkamą rezultatų, surinktų naudojant standartines pasitikėjimo matavimo priemones, interpretavimą.
3. Pasitikėjimo ir demokratijos tyrimuose kokybinių tyrimo metodų taikymas yra ribotas, nors kokybiniai tyrimai leidžia tiksliau ir išsamiau suprasti socialinių veikėjų pasitikėjimo interpretacijas. Siekiant plėtoti pasitikėjimo tyrimus, reikia kokybinių duomenų, kurie leistų užpildyti atotrūkį tarp konceptualių ir empirinių pasitikėjimo apibrėžimų bei socialinių veikėjų (galimų respondentų) interpretacijų.

Loginė darbo struktūra

Disertacijos darbą sudaro keturios dalys, parengtos taikant pasirinktus analitinius ir empirinius metodus. Pirmoje dalyje pateikiama mokslinės literatūros apžvalga, kurioje analizuojama mokslinė pasitikėjimo samprata šiuolaikinių visuomenių kontekste bei pateikiama pasitikėjimo sąvokos apibrėžimų analizė. Antroje dalyje pristatoma mokslinės literatūros apie pasitikėjimo ir demokratijos tarpusavio ryšį apžvalga. Trečioji dalis skirta kritinei esamų pasitikėjimo tyrimų apžvalgai, kurioje dėmesys sutelkiamas į tris aspektus: pasitikėjimo tyrimuose taikomų metodų apžvalga; standartinių socialinio apibendrinto pasitikėjimo ir politinio pasitikėjimo matavimo priemonių analizė; metodologinė kokybinių tyrimo metodų taikymo pasitikėjimo tyrimams apžvalga. Ketvirtoje dalyje pristatomas atliktas kokybinis empirinis tyrimas, pagrįdžiama jo metodologija ir pateikiami rezultatai.

TEORINIS PAGRINDIMAS IR TYRIMŲ APŽVALGA

Atsižvelgiant į tai, kad disertacijos darbas gali būti laikomas metodologiniu, mokslinės literatūros analizės dalyse nuosekliai apžvelgiamos pagrindinės konceptualios prielaidos apie pasitikėjimo sąvoką ir kaip šios prielaidos atsispindi sprendimuose, susijusiuose su empiriniu lygmeniu.

Pasitikėjimo sąvoka socialiniuose moksluose ir visuomenėje

Disertacijoje apžvelgiama pasitikėjimo teorijos ir tyrimų raida šiuolaikiniuose socialiniuose moksluose, daugiausia dėmesio skiriant sociologinei pasitikėjimo analizei. Pasitikėjimas kaip būtinas visuomenės ir socialinės tvarkos elementas minimas jau socialinių mokslų klasikų darbuose (Misztal, 1996), tačiau teorijos ir tyrimai kuriuose pasitikėjimas yra pagrindinė tema, ėmė plėtotis sąlyginiai neseniai, 20 a. antroje pusėje (tarp pirmųjų paminėtini tokių autorių kaip Morton Deutsch (1958), Julian B. Rotter (1967), Sissela Bok (1978), Bernard Barber (1983), Niklas Luhmann (1979), Annette Baier (1986) darbai). Pasitikėjimo teorijos vystymasis sutapo su empirinių palyginamųjų tyrimų plėtra, kurių duomenys parodė pasitikėjimo lygmens kritimą išsivysčiusiose demokratijose (Almond ir Verba, 1989; Dogan, 1997; Newton ir Norris, 1999; Pzseworski, 1993; Uslaner, 2001), tad didelis dėmesys vėlesniuose sociologijos ir politikos mokslų darbuose skirtas analizuoti ir bandyti paaiškinti šiuos pokyčius. Mokslininkų darbuose pasitikėjimo svarba siejama su šiuolaikinių visuomenių bruožais – jos yra sudėtingos, ateitis sunkiai nuspėjama ir nekontroliuojama, susiduriama su daugybe rizikų (Barber, 1983; Giddens, 1990; Luhmann, 1979; Misztal, 1996; Seligman, 1997; Sztompka, 1999). Pasitikėjimas yra įvardijamas kaip strategija, kuri įgalina veikti minėtomis sąlygomis (Levi ir Stoker, 2000; Lewis ir Weigert, 1985; Sztompka, 1999). Tuo pat metu pasitikėjimą tapo sunkiau kaupti ir išlaikyti, todėl labiau pastebimas pasitikėjimo trūkumas (Lenard, 2005).

Nors mokslinėje literatūroje bendrai sutariama dėl pasitikėjimo reiškinio ir sąvokos svarbos, sutarimo dėl šios sąvokos reikšmės nėra (Bauer ir Freitag, 2018). Pasitikėjimo sąvoka apibrėžiama skirtingai priklausomai nuo tiriamo konteksto ar mokslo krypties, kartais tyrimuose apskritai nėra pateikiamas

pasitikėjimo apibrėžimas (Blomqvist, 1997). Disertacijos darbe atlikta pasitikėjimo apibrėžimų analizė leido išskirti pagrindinius elementus, kurie įeina į pasitikėjimo sąvoką. Analizė parodė, mokslinėje literatūroje pasitikėjimas dažniausiai apibrėžiamas kaip *lūkesčiai* (angl. expectation(s)) ir *įsitikinimai* (angl. belief(s)), taigi, daroma prielaida, kad pagrindinė kryptis pasitikėjimo sąveikoje yra pasitikinčiojo nusistatymas to, kuriuo pasitikima (toliau – patikėtinis), atžvilgiu. Nors pasitikėjimo sąveikoje yra mažiausiai dvi veikiančios pusės (t. y., pasitikintysis ir patikėtinis), apibrėžimuose patikėtinis yra dažniau įvardijamas konkrečiai, tuo tarpu pasitikintysis lieka „nematomas“ arba „numanomas“. Struktūriškai, pasitikėjimo apibrėžimuose buvo identifikuotos tokios galimos sudėtinės dalys: apibrėžiantysis terminas, pasitikėjimo subjektai (t. y., pasitikintysis ir patikėtinis), pasitikėjimo turinys, su kontekstu susijusios prielaidos (t. y., kokiomis sąlygomis vyksta pasitikėjimo sąveika, pavyzdžiui, rizikos, nenusipėjamumo ir pan.), ir (tikėtinos) pasitikėjimo pasekmės (t. y., koks turėtų būti rezultatas, jei nusprendžiama pasitikėti – paprastai apibrėžimai suponuoja teigiamas arba bent ne neigiamas pasekmes). Svarbu atkreipti dėmesį į tai, kad esami pasitikėjimo apibrėžimai skiriasi pagal tai, kiek struktūrinių elementų jie apima. Literatūroje gausu apibrėžimų, kurie apsiriboja tik dviem elementais – nurodo pasitikėjimo subjektus ir pabrėžiantįjį terminą, tuo tarpu kiti elementai lieka neįtraukti ir (arba) abstraktūs. Kaip vėliau parodoma disertacijos darbe, visus elementus apimantys apibrėžiami leistų sklandžiau ir efektyviau pereiti nuo konceptualizacijos link empirinio lygmens ir įgalintų sukurti matavimo priemonės, kurios geriausiai atitiktų teorines prielaidas.

Pasitikėjimas ir demokratija

Nors pasitikėjimas yra apskritai svarbus šiuolaikinėse sudėtingose visuomenėse, taip pat pripažįstama, kad pasitikėjimo raiška priklauso nuo konteksto (Welter ir Alex, 2012). Pavyzdžiui, socialinė ir politinė tvarka komunistinio režimo sąlygomis buvo grindžiama ir palaikoma plačiai paplitusiu nepasitikėjimu, skatinant jį visuose visuomenės lygmenyse. Tokiose sistemose rūpinamasi sukurti ne pasitikėjimo kultūrą visuomenėje, o nepasitikėjimo, baimės, susiskaldymo ir atitinkamai paklusnumo kultūrą. Priešingai, visuotinai sutariama, kad demokratinei politinei sistemai ir visuomenei

reikia pasitikėjimo, demokratija tam tikru mastu kuria pasitikėjimą ir institucionalizuoja (ne)pasitikėjimą (Sztompka, 1999). Todėl pagrindinis dėmesys disertacijoje skiriamas pasitikėjimui demokratijos kontekste. Apibendrinant mokslinę literatūrą galima teigti, kad jei demokratinė sistema veikia gerai (institucijos veikia gerai arba manoma, kad jos veikia gerai), pasitikėjimas sukuriamas; jei ne, pasitikėjimas sumenksta. Be to, jei yra pakankamas pasitikėjimo lygmuo, didesnė tikimybė, kad demokratinės institucijos veiks gerai, o pasitikėjimo trūkumas gali lemti sistemos nuosmukį.

Tačiau „ne visų rūšių“ pasitikėjimas, o tik „tam tikrų rūšių“ pasitikėjimas yra parankus demokratijai (Warren, 1999, p. 310). Su demokratijos veikimu moksliniuose darbuose siejami „socialinis apibendrintas pasitikėjimas“ ir „politinis pasitikėjimas“. Konceptualiai autoriai socialinį apibendrintą pasitikėjimą laiko pasitikėjimu kitais žmonėmis, kurie apibrėžiami kaip asmenys, esantys už asmeninės patirties ribų (Uslaner, 2001), kurie nėra asmeniškai pažįstami (Putnam, 2000) arba kurie skiriasi nuo mūsų (Welzel ir Delhey, 2015). Politinio pasitikėjimo sąvoka priskiriama „institucinio pasitikėjimo“ arba pasitikėjimo (viešosiomis, socialinėmis) institucijomis sąvokai. Literatūroje apie politinį pasitikėjimą nurodoma, kad pasitikintysis yra visuomenė, pilietis arba asmuo (-enys), o patikėtinis – „politinis veikėjas“ (Bauer ir Freitag, 2018, p. 16). Politinis veikėjas reiškia politines institucijas (Catterberg ir Moreno, 2006; Turper ir Aarts, 2017; Uslaner, 2017) arba centrinę valdžią ir (arba) politinius lyderius (Levi ir Stoker, 2000). Akivaizdu, kad demokratijos kontekste politikos institucijos reiškia nacionalinį parlamentą, nacionalinę vyriausybę, politines partijas ir, jei aktualu, prezidento instituciją. Politinio pasitikėjimo apibrėžimai varijuoja nuo gana abstrakčių (kurie, regis, vyrauja), pavyzdžiui, Catterberg ir Moreno (2006, p. 31) politinį pasitikėjimą apibrėžia kaip „piliečių pasitikėjimą politikos institucijomis“, iki apibrėžimų, kurie apima veiklos vertinimą, pavyzdžiui, Hetherington ir Rudolph (2008, p. 499) (daugiausia dėmesio skiria Jungtinių Amerikos Valstijų kontekstui) politinį pasitikėjimą apibrėžia „kaip žmonių vertinimus apie tai, kaip vyriausybė atlieka savo darbą lyginant su jų [žmonių] lūkesčiais dėl jos [vyriausybės] veiklos“. Kadangi būtent dvi minėtos pasitikėjimo formos (socialinis apibendrintas ir politinis) tiesiogiai siejamos su demokratijos veikimu, jas atitinkantys empiriniai kintamieji plačiausiai naudojami palyginamuosiuose kiekybiniuose tyrimuose.

Vienas iš motyvų, paskatinusių disertacijos autorę sutelkti dėmesį į metodologinius pasitikėjimo tyrimų aspektus, buvo dvilypis pastebėjimas, kad iš vienos pusės, pasitikėjimo tyrimų laukas plečiasi, vyksta plėtra ir naujovės (Bauer ir Freitag, 2018), o iš kitos pusės, tam tikrose pasitikėjimo tyrimų srityse egzistuoja nusistovėjusios „tradicijos“, kurios gali riboti naujų žinių kūrimą. Todėl disertacijoje apžvelgiamos dabartinių pasitikėjimo tyrimų kryptys, siekiant įvertinti pasitikėjimo tyrimų demokratijos kontekste galimybes ir ribas.

Pasitikėjimo tyrimų vystymasis ir ribotumai

Nors didėjančią susidomėjimą pasitikėjimu atspindi įvairių taikomų metodų plėtra (Bauer ir Freitag, 2018; Saunders ir kt., 2015), juos galima apjungti į tris plačias tyrimų prieigas (Hardin, 2006; Lyon ir kt. 2012; Nannestad, 2008; Saunders ir kt., 2015; autorės literatūros ir empirinių tyrimų apžvalga): eksperimentinis dizainas (stebimi individualūs sprendimai, elgesys ir reakcijos); kiekybiniai tyrimai taikant apklausos metodą (respondentų pateikiami atsakymai į (uždarus) klausimus apie pasitikėjimą); kokybiniai tyrimai (atsakymai į (atvirus) klausimus apie pasitikėjimą ir (arba) stebimi pasitikėjimo elgesio aspektai).

Apžvelgus galimas metodologines alternatyvas ir pasitikėjimo tyrimų raidą, galima suformuluoti keletą svarbių prielaidų, susijusių su disertacijos tikslu. Pirma, pasitikėjimo, susijusio su demokratija ir socialiniu kapitalu, tyrimuose daugiausia, jei ne išimtinai, remiamasi socialinio apibendrinto pasitikėjimo ir politinio pasitikėjimo matavimu apklausose (Goodall, 2012; Hardin, 2006; Patulny ir Lind Haase Svendsen, 2007). Antra, nors ir pripažindami kiekybinių pasitikėjimo matavimo priemonių vertę, kai kurie tyrėjai išreiškė susirūpinimą, kad apklausų duomenys nėra pakankami tinkamai suprasti pasitikėjimo reiškinį, todėl siūlo plačiau taikyti kokybinę prieigą (Goodall, 2012; Möllering, 2006). Norris ir kiti (2019) neseniai atkreipė dėmesį, kad kai daugiausia remiamasi apklausų priemonėmis, tyrėjams iš tikrųjų trūksta įžvalgų apie tai, kaip socialinį apibendrintą ir politinį pasitikėjimą (bei su jais susijusius apklausų klausimus) supranta socialiniai veikėjai (t. y., galimi respondentai); todėl tokiuose tyrimuose šalia apklausų priemonių būtų naudinga taikyti kokybinius metodus. Trečia, nuolat vyksta diskusijos,

kuriuose tikrinamas standartinių socialinio apibendrinto pasitikėjimo ir politinio pasitikėjimo matavimo priemonių pagrįstumas (Bauer ir Freitag, 2018; Möllering, 2006).

Standartiniai socialinio apibendrinto pasitikėjimo („Ar Jūs apskritai galėtumėte pasakyti, kad dauguma žmonių galima pasitikėti, ar kad su žmonėmis reikia būti atsargiam?“) ir pasitikėjimo politikos institucijomis klausimai tarptautiniuose palyginamuosiuose tyrimuose nepertraukiamai ir beveik nepakitusia forma užduodami nuo 20 a. antrosios pusės, todėl pabrėžiama jų pagalba sukauptų duomenų masyvų vertė. Tačiau disertacijos darbe atlikta išsami apklausos priemonių, skirtų matuoti socialinį apibendrintą pasitikėjimą ir politinį pasitikėjimą analizė, papildyta kritine metodologinės literatūros apžvalga atskleidė, kad šios standartinės matavimo priemonės įvairiais aspektais neatitinka metodologinių „gerų matavimo priemonių“ reikalavimų, todėl gali kilti abejonių dėl gaunamų rezultatų ar daromų išvadų (Ermisch ir kt., 2009; Miller ir Mitamura, 2003). Daugiausiai abejonių kelia klausimų formuluotės ir jose naudojamos neaiškios, plačios, daug vietos skirtingoms interpretacijoms paliekančios sąvokos. Todėl galimai formuojasi atotrūkis tarp to, kaip socialinį apibendrintą pasitikėjimą ir pasitikėjimą politikos institucijomis apibrėžia ir interpretuoja mokslininkai, ir kaip į atitinkamus apklausų klausimus atsakinėja (t. y., kaip tas pačias sąvokas supranta ir interpretuoja) respondentai. Pavyzdžiui, standartiniame socialinio apibendrinto pasitikėjimo klausime esantis subjektą (patikėtinį) įvardijantis žodžių junginys „dauguma žmonių“ niekaip nenusako, kad reikėtų atsakinėti apie „asmeniškai nepažįstamus“ ar „nuo mūsų besiskiriančius“ žmones, kaip suponuojama conceptualiuose apibrėžimuose. Dar daugiau – atkreipiamas dėmesys į tai, kad apskritai nėra pakankamai žinoma, kaip šiuos klausimus interpretuoja respondentai, nes tokio tipo tyrimų trūksta, todėl klausimas, ką iš tikrųjų matuoja standartiniai pasitikėjimo klausimai, lieka neišspręstas (Dekker, 2012; Hooghe, 2011; Nannestad, 2008; Reeskens ir Hooghe, 2008). Kritinė standartinių pasitikėjimo matavimo priemonių apžvalga pagrindžia pasirinkimą pasitelkti kokybinę tyrimo priegai siekiant tiek prisidėti identifikuojant šių priemonių metodologines problemas, tiek ieškant sprendimų, kaip būtų galima šias priemones tobulinti.

Apžvelgiant pasitikėjimo tyrimus, kuriuose taikoma kokybinė priegai, pastebima, kad dažniau jie susiję su gana apibrėžta aplinka arba sąveikomis.

Kokybiniai pasitikėjimo tyrimai, kai tyrimo klausimai susiję su platesniu visuomeniniu kontekstu ir sąveikomis, išeinančiomis už tiesioginių pažįstamųjų rato, yra reti ir vėlgi – dažniausiai apsiriboja konkrečia aplinka arba specifinėmis problemomis. Tačiau esami pavyzdžiai (Gambetta ir Hamill, 2005; Goodall, 2012) įrodo, kad kokybiniai metodai gali būti veiksmingai pritaikyti tiriant pasitikėjimą platesniuose visuomeniniuose kontekstuose, įskaitant socialinį apibendrintą pasitikėjimą ir politinį pasitikėjimą. Nors patys tyrėjai, pasirinkę kokybinę priemonę pasitikėjimo tyrimuose, įvardija galimus tokio pasirinkimo trūkumus, jie nėra specifiniai, o greičiau atkartoja bendrus numanomus kokybinių tyrimų sunkumus, pavyzdžiui, apibendrinimo ribotumą esant mažam atvejų skaičiui arba tai, kad tokie tyrimai reikalauja daug išteklių (Möllering, 2006). Tačiau Möllering (2006), kaip ir kiti apžvelgti tyrėjai, teigia, kad rezultatų turtingumas, išsamūs pasakojimai, dėmesys socialinių veikėjų sampratoms arba buvimas ten, kur žmonės iš tikrųjų priima pasitikėjimo sprendimus, įrodo, jog mums reikia kokybinių metodų, kad galėtume užfiksuoti pasitikėjimo reiškinio sudėtingumą. Visų pirma kokybinis metodas galėtų sustiprinti pasitikėjimo tyrimų sritis, kuriose iki šiol dažniausiai apsiribota kiekybiniais duomenimis. Tačiau taikant kokybinius metodus reikia apsvaistyti, kaip geriausiai suplanuoti tyrimą, kad užsimegztų pakankamas pasitikėjimo ryšys tarp tyrėjų ir tyrimo dalyvių, o tyrėjai išliktų lankstūs, savikritiški ir reflektyvūs (Lyon ir kt. 2012; Möllering, 2006).

TYRIMO METODOLOGIJA

Apskritai kokybinių tyrimo metodų vertė yra santykinis pasinėrimas į tiriamą socialinę tikrovę, kurią siekiama suprasti pripažįstant subjektyvių perspektyvų, susijusių su socialiniais ir biografiniais kontekstais, įvairovę (Flick, 2014; Hennink ir kt., 2011). Taigi, kokybinis metodas yra palankus disertacijos siekiui, sutelkti dėmesį į socialinių veikėjų patirtis ir sampratą bei geriau suprasti (ne)pasitikėjimo formavimosi procesą už artimiausio pažįstamųjų rato ribų. Be galimų žinių apie patį pasitikėjimo reiškinį, tyrime daugiausia dėmesio skiriama metodologinėms išvalgoms: kokybinio požiūrio pritaikomumui tiriant pasitikėjimą platesniuose visuomenės kontekstuose ir supratimui apie socialinių veikėjų interpretacijas, susijusias su šiuo metu dominuojančiomis apibendrinto socialinio pasitikėjimo ir politinio pasitikėjimo sąvokomis ir matavimo priemonėmis.

Disertacijos darbe kokybinis tyrimas grindžiamas analitinės indukcijos prielaidomis (pagal Ragin ir Amoroso, 2011), kuriomis vadovaujamosi renkanti ir analizuojanti duomenis. Naudotas duomenų rinkimo metodas – individualus giluminis interviu. Šis metodas pasirinktas įvertinant tai, kad jis sėkmingai naudotas ankstesniuose kokybiniuose pasitikėjimo tyrimuose ir puikiai atitiko disertacijos tikslus. Interviu tyrimas suplanuotas pagal ankstesnių kokybinių pasitikėjimo tyrimų gaires, todėl leido surinkti išsamius individualius tyrimo dalyvių pasakojimus apie (ne)pasitikėjimo suvokimą ir patirtis (ne)pasitikėjimo situacijose. Nors planuota interviu atlikti tiesiogiai (nes tokia interviu forma labiausiai atitiko tyrimo tikslą ir pasitikėjimo temos pobūdį), dėl COVID-19 pandemijos įvestų apribojimų buvo nuspręsta vykdyti nuotolinius interviu (Seidman, 2013). Pasirengimas empiriniam tyrimui, pirminio plano koregavimas, duomenų rinkimo, apdorojimo ir analizės etapai buvo įgyvendinti 2020 m. rudenį – 2021 m. vasarą.

Tyrimo imtis

Tyrimo dalyviai atrinkti laikantis tikslinės imties principų (Hennink ir kt., 2020). Imtis buvo sudaryta palaipsniui, atsižvelgiant į analitinės indukcijos logiką ir užtikrinant įvairovės principą (Flick, 2007a, 2007b; King ir Horrocks, 2010). Buvo naudojama tikslinė atranka pagal kriterijus (Patton, 2002): taikant lyties, amžiaus ir gyvenamosios vietos kriterijus, buvo užtik-

rinta su pasitikėjimu susijusių gyvenimo patirčių įvairovė. Iš viso buvo atlikti 28 individualūs interviu, kol buvo pasiektas surinktų duomenų prisotinio lygis (Hennink ir kt., 2011).

Interviu klausimynas-gairės

Interviu buvo vykdomi naudojant pusiau struktūruotą interviu klausimyną-gaires, kurios leido išlaikyti pagrindinę interviu temos kryptį, tačiau kartu suteikė lankstumo ir spontaniškumo (Alvesson, 2011; Patton, 2002). Šalia įprastų interviu klausimų, kurie leido geriau suprasti tyrimo dalyvių sampratą ir patirtis, susijusias su su skirtingomis pasitikėjimo sąveikomis ir situacijomis, interviu metu buvo pritaikytos ir papildomos interviu pokalbio skatinimo priemonės: svarstymo balsu technika; kritinių įvykių klausimas ir vizualinė pasitikėjimo žemėlapiu sudarymo technika.

Tyrimo etika

Dalyvavimas tyrime buvo laisvanoriškas. Tyrime buvo taikoma rašytinė informuoto asmens sutikimo dalyvauti tyrime forma, pagrįsta išsamia informacija apie tyrimą ir duomenų apsaugą. Visi interviu išrašai nuasmeninti, suteikiant dalyvių kodus ir, jei reikia, nuasmeninant informaciją išrašų tekste. Interviu pokalbių metu buvo paisoma tyrimo dalyvių autonomijos: dalyviams buvo leista vengti jautrių temų (jei jie jas tokiomis laikė) ir nereikalauta pateikti perteklinių detalių, jei interviu dalyvis papasakojo situaciją, kuri galėtų būti laikoma jautria. Dalyviai taip pat galėjo pasirinkti atsisakyti dalyvauti atskirose interviu užduotyse (pavyzdžiui, keletas dalyvių nenorėjo piešti „pasitikėjimo žemėlapių“ ir pasirinko apibūdinti jį žodžiu).

Duomenų rinkinys ir analizė

Visi interviu buvo įrašyti į garso įrašą ir rankiniu būdu išrašyti į tekstą. Vidutinė vieno interviu trukmė buvo 66 minutės. Trumpiausias interviu truko 38 minutes, o ilgiausias – 113 minučių. Bendra išrašyto teksto apimtis – 433 puslapiai (standartinis Word A4 formato puslapis, viengubi tarpai). Duomenų analizės atlikta vadovaujantis kokybiniu duomenų kodavimo metodu, pagal kurį pripažįstama indukcijos ir dedukcijos sąveika (Hennink ir kt., 2011). Duomenų kodavimas apjungė indukcinis kodus, kurie atsirado tiesiogiai po kruopštaus interviu išrašų skaitymo, tačiau taip pat buvo

papildytas kodais, kylančiais iš interviu klausimyno-gairių temų ir teorinių koncepcijų. Koduojami segmentai buvo sakiniai arba trumpos pastraipos. Kodavimas buvo atliekamas rankiniu būdu, naudojant „Excel“ lentelę. Kiekvienas kodavimui skirtas išrašo segmentas buvo įterptas į atskirą „Excel“ lentelės eilutę, šalia nurodant kodą. Kodai buvo grupuojami į kategorijas, atitinkamai susiejant jas su išryškėjančiomis temomis. Duomenų paieškai palengvinti naudota „Excel“ duomenų filtravimo funkcija, derinant kodų paieškos, temų paieškos ir analitinės paieškos strategijas (Hennink ir kt., 2011), kad būtų galima išsamiai atliepti išsikeltus tyrimo uždavinius.

REZULTATAI

Pasitikėjimo sampratos ir formavimasis

Disertacijos tikslas buvo praplėsti pasitikėjimo tyrimų ribas, o ne sutelkti dėmesį tik į žinias apie patį pasitikėjimo reiškini. Geresnis supratimas, kaip pasitikėjimą supranta ir patiria socialiniai veikėjai kasdienėse sąveikose, yra glaudžiai susijęs su metodologinėmis išvadomis būsimiems tyrimams.

Pasitikėjimo sampratos

Atliktas tyrimas leido geriau suprasti, ką pasitikėjimas reiškia socialiniams veikėjams. Gauti rezultatai atkartoja mokslinius teiginius apie esminę pasitikėjimo svarbą šiuolaikiniame socialiniame gyvenime. Tačiau jei mokslinių pasitikėjimo apibrėžimų analizė parodė, kad juose daugiausia dėmesio skiriama pasitikinčiojo lūkesčiams patikėtinio atžvilgiu arba pasitikinčiojo įsitikinimams apie patikėtinio ketinimus, elgesį ar savybes, tai interviu duomenų analizė parodė, kad nauda, kurią pasitikėjimas kitu asmeniu atneša pasitikinčiajam, socialiniams veikėjams yra vienodai svarbi arba potencialiai svarbesnė. Pasitikėjimas tyrimo dalyviams visų pirma siejasi su saugumo ir atvirumo būseną, kurią jiems suteikia pasitikėjimo santykis. Pasitikėjimo santykio abipusiškumas taip pat ryškus socialinių veikėjų sampratose, tad jis turėtų būti geriau atspindėtas ir pasitikėjimo apibrėžimuose. Interviu duomenų analizė taip pat parodė, kad spontaniškai tyrimo dalyviai pasitikėjimą beveik išimtinai pirmiausia sieja su jiems pažįstamais ar net labai artimais žmonėmis, jam suteikiama „tikrojo“ pasitikėjimo reikšmė. Kadangi disertacijos darbe didžiausias dėmesys skiriamas socialinio apibendrinto pasitikėjimo ir politinio pasitikėjimo sąvokoms, kitaip tariant, pasitikėjimui tariamai nepažįstamais, apibendrintais, abstrakčiais „kitais“ žmonėmis, tokia ribota „tikrojo“ pasitikėjimo reikšmė atkreipia dėmesį į tai, kad socialinėse sąveikose tikėtina yra slenkstis, kuris žymi, kad jau nėra prasminga kalbėti apie (ne)pasitikėjimą, o tai, kas išreiškiama ar įvardijama kaip „pasitikėjimas“, iš tikrųjų yra kažkas kita.

Pasitikėjimo formavimosi procesas

Atlikta interviu duomenų analizė atskleidė, kad pasitikėjimo raišką reiktų vertinti kaip kontinuumą, kurio vienoje pusėje yra pasitikėjimas artimuose tarpasmeniniuose santykiuose, o kitoje – pasitikėjimas abstrakčiais žmonėmis ir dariniais (pavyzdžiui, institucijomis, sistemomis). Tyrimo duomenų analizė leido išryškinti santykinai skirtingus socialinius pasitikėjimo „ratus“ šiame kontinuumo ir detalai apibūdinti, koks yra pasitikėjimo turinys ir ribos kiekviename iš jų bei kaip yra priimami pasitikėjimo sprendimai. Remiantis tyrimo duomenimis, analitiškai galima išskirti keturis santykinus pasitikėjimo ratus. Tiesa, tirtoje socialinėje tikrovėje šie ratai nėra griežtai apibrėžti ir kiekvienas ratas gali turėti vidinių sluoksnių. Pirmąjį pasitikėjimo ratą sudaro artimiausi šeimos nariai (pavyzdžiui, sutuoktinis ar partneris, tėvai, vaikai, artimi draugai, iš dalies giminaičiai). Antrąjį ratą sudaro kiti pažįstami žmonės, su kuriais socialinis veikėjas daugiau ar mažiau reguliariai bendrauja (pavyzdžiui, kiti draugai, kolegos, kaimynai, kiti giminaičiai). Šiame rate pasitikėjimas tampa mažiau apčiuopiamas ir mažiau apimantis, todėl tyrimo dalyviai pradėdavo kalbėti apie pasitikėjimo lygių diferenciaciją. Kitas ratas santykinai apima žmonių kategorijas, kuriose atsiranda „nepažįstamumo“ elementas. Tam tikras kito asmens pažinimo lygis galimas, tačiau jis yra žemesnis arba netiesioginis. Į šį ratą patenka tokios žmonių kategorijos kaip specialistai (pavyzdžiui, „savo srities specialistas (su kuriuo tenka vienaip ar kitaip bendrauti)“ (I8), arba klientai, pažįstamieji apskritai, žmonės, susiję su institucijomis bei institucijos kaip abstraktūs subjektai. Galiausiai yra „nepažįstamųjų“ ratas, kuriame pasitikėjimas yra mažiausiai apčiuopiamas arba socialiniai veikėjai linkę jį suvokti ne kaip tikrą pasitikėjimo ratą, o veikia kaip potencialaus pasitikėjimo ratą.

Kalbant apie bendrą pasitikėjimo formavimosi procesą, įdomu pastebėti, kad institucijos, atrodo, yra laikomos tam tikra prasme „pažįstamomis“ (pavyzdžiui, žiniasklaidos pagalba), taigi esančiomis prieš „nepažįstamųjų“ ratą. Be to, pasitikėjimo žemėlapiui atskleidė, kad tyrimo dalyviai buvo linkę į artimesnį pasitikėjimo ratą priskirti institucijas, kurios yra aktualesnės, svarbesnės jų kasdieniame gyvenime (pvz., medicinos įstaiga, bažnyčia), o mažiau aktualias institucijas arba institucijas, kurias jie laiko mažiau patikimomis, žymėdavo toliau.

Tyrimo duomenys rodo, kad pasitikėjimo kontinuume susipina keturios lygiagrečios ašys, kurios lemia pasitikėjimo suvokimą, turinį ir vertinimą. Jas galima apibūdinti šiais klausimais: 1) Kiek svarbūs kasdieniame gyvenime yra (galimi) pasitikėjimo santykiai ir (arba) kiek svarbus yra pasitikėjimo klausimas? 2) Koks yra pasitikinčiojo ir patikėtinio pažįstamumo lygis arba kiek informacijos apie patikėtinį turi (gali gauti) pasitikintysis? 3) Ar tai (potencialiai) pasikartojanti sąveika (ir kiek intensyvi), ar vienkartinė (paviršutiniška) sąveika? 4) Kiek plačios ar siauros yra patikėtinui patiktų dalykų ribos?

Svarbu pažymėti, kad nors šios ašys gali būti laikomos tarpusavyje susijusiomis, tačiau ryšys nėra linijinis, o analitinis ašių atskyrimas yra naudingas siekiant išsamiau suprasti pasitikėjimo formavimosi procesą. Kontinuumo pusėje, kurioje yra artimų tarpasmeninių santykių ratas, pasitikėjimo santykių svarba yra didelė; patikimi dalykai gali būti įvairūs (ir labai svarbūs, ir kasdieniški; taigi pasitikėjimo turinys yra platus); pasitikintysis gerai pažįsta ir turi informacijos apie patikėtinį, jie reguliariai sąveikauja (arba sąveika tęsiasi ilgą laiką). Šis derinys atspindi tai, kas sudaro „tikrojo“ pasitikėjimo, kaip jį suvokia tyrimo dalyviai, pagrindą. Judant pasitikėjimo kontinuumo kryptimi link kitos pusės, svarbumas, žinojimas (informuotumas) ir sąveikų reguliarumas paprastai mažėja, nors pasitikėjimo dalyko svarba vis dar gali būti didelė (pavyzdžiui, sveikata). Toliau nuo pažįstamųjų esantys pasitikėjimo ratai pasižymi ribotesne arba siauresne pasitikėjimo išraiška. Juose pasitikėjimas yra sunkiau apčiuopiamas, ir tyrimo duomenys leidžia teigti, kad jei kalbame apie nepažįstamųjų ratą, tai labiau kalbame ne apie pasitikėjimą ar nepasitikėjimą, o apie būsimų pasitikėjimo santykių galimybės vertinimą. Socialiniai veikėjai manė, kad bent jau tam tikra pažintis ar patirtis su potencialiu patikėtinium yra būtina sąlyga, kad būtų galima įvardyti savo nuostatą kaip „pasitikėjimą“ ar „nepasitikėjimą“.

Pasitikėjimo sprendimo priėmimas

Interviu duomenų analizė leido atsakyti į klausimą „Kaip nusprendžiama, pasitikėti kitu žmogumi ar nepasitikėti?“. Remiantis tyrimo duomenimis, buvo galima išskirti pasitikėjimo šaltinių sąrašą. Pasitikėjimo šaltiniai svyravo nuo labai konkrečių požymių ir (arba) savybių iki bendrų išankstinių nuostatų. Duomenų analizė leido sugrupuoti pasitikėjimo sprendimo

priėmimui svarbius šaltinius į tris kategorijas: pasitikėjimo šaltiniai, susiję su patikėtinu (išoriškai stebimi ženklai; išoriškai pastebimos asmeninės savybės ar bruožai; bendravimo stilius ir turinys; veiksmai ir elgesys); pasitikėjimo šaltiniai, susiję su pasitikinčiuoju (bendra nuostata pasitikėti kitais; socialinės charakteristikos; gyvenimo patirtys); išoriniai pasitikėjimo šaltiniai (rekomendacijos; reputacija; su kontekstu susiję veiksniai; bendros pasitikėjimo atmosferos vertinimas). Nors kiekviename konkrečiame pasitikėjimo sprendime socialiniai dalyviai gali naudoti pasitikėjimo šaltinių derinį, taip pat galima pastebėti, kad skirtingi pasitikėjimo šaltiniai vyrauja atskirų pasitikėjimo ratų viduje.

Nuo pasitikėjimo žmonėmis prie pasitikėjimo institucijomis

Svarbi disertacijos darbo užduotis buvo atskleisti, kaip socialiniai veikėjai supranta pasitikėjimą politikos institucijomis, kokie yra pasitikėjimo šaltiniai, kuriais remiamasi sprendžiant apie pasitikėjimą šiomis institucijomis, ir koks yra ryšys tarp pasitikėjimo žmonėmis ir pasitikėjimo institucijomis. Interviu duomenų analizė parodė, kad bendra samprata apie politikos sritį ir tai, kaip vertinamas santykis tarp politikos ir piliečių formuoja socialinių veikėjų nusiteikimą pasitikėti arba nepasitikėti politikos institucijomis. Šie šaltiniai veikia kaip bendras išankstinis (ne)pasitikėjimo fonas. Detaliau analizuojant socialinių veikėjų pasitikėjimo institucijomis sprendimus, išryškėjo pasitikėjimo vertinimo pusės:

- 1) pasitikėjimo vertinimas, susijęs su demokratine politine sistema ir jos veikimu apskritai (kuomet suteikiamas tam tikras pasitikėjimo kreditas dėl to, kad tikima demokratinės sistemos reikalingumu apskritai);
- 2) pasitikėjimo vertinimas, susijęs konkrečiai su politikos institucijomis (čia svarbūs du sąlyginai atskiri elementai – pačių institucijų veiklos ir savybių vertinimas ir šias institucijas atstovaujančių politinių veikėjų veiklos ir savybių vertinimas).

Vertinant pasitikėjimą politikos institucijomis, vyrauja išoriniai (ne)pasitikėjimo šaltiniai (t. y. pasitikėjimo vertinimas mažiau grindžiamas tiesiogine socialinio veikėjo ir institucijos ar jos atstovo sąveika, o labiau išoriškai susiformavusia *reputacija* ir jau minėtomis bendromis sampratomis). Kiti pasitikėjimo šaltiniai, kurie yra pasitelkiami vertinant pasitikėjimą politikos

institucijomis, yra išoriškai pastebimos patikėtinio savybės, bendravimas ir elgesys, dažniausiai apčiuopiami per išoriškai susiformavusią institucijų ir politinių veikėjų reputaciją. Tyrimas parodė, kad Lietuvos atveju politikos institucijų ir (arba) politinių veikėjų reputacijos (atitinkamai – pasitikėjimo) vertinimus ypač veikia suvokiamas jų veiklos ir nuostatų (ne)nuoseklumas ir (ne)pagarba.

Metodologinės išvados

Disertacijos tyrime buvo siekta suprasti, kaip tyrimo dalyviai (arba galimi apklausų respondentai) interpretuoja standartinius socialinio apibendrinto pasitikėjimo ir politinio pasitikėjimo klausimus. Gauti rezultatai vertingi tiek siekiant prisidėti prie diskusijų apie dabartinių pasitikėjimo matavimo priemonių pagrįstumą, tiek pateikti įžvalgų apie tai, ką iš tikrųjų gali reikšti apklausų apie pasitikėjimą rezultatai bei kaip juos interpretuoti.

Socialinio apibendrinto pasitikėjimo matavimas ir interpretacijos

Tyrimo duomenys leidžia pagrįstai kalbėti apie atotrūkį tarp konceptualaus bei empirinio socialinio apibendrinto pasitikėjimo apibrėžimų ir socialinių veikėjų interpretacijų. Tyrimo duomenys rodo, kad atsakymo į standartinį socialinio apibendrinto pasitikėjimo klausimą balo negalima interpretuoti tik kaip pasitikėjimo nepažįstamais žmonėmis įvertinimo, nes socialinių veikėjų interpretacijos apie tai, kas yra „dauguma“ žmonių apima įvairias žmonių kategorijas – nuo artimiausių pažįstamųjų iki abstrakčių „kitų“. Interviu duomenys aiškiai rodo, kad neapibrėžta klausimo formuluotė palieka labai pačias ribas apie ką ir kaip svarstyti atsakant į šį klausimą. Nors dalyviai spontaniškai daug nesvarstė apie standartinio socialinio apibendrinto pasitikėjimo atsakymų skalės ilgį, interviu pokalbių analizės metu išryškėjo keletas papildomų metodologinių problemų. Pirma, skalės galai respondentams gali būti tokie pat dviprasmiški, kaip ir „daugumos žmonių“ sąvoka, tai yra, ką iš tikrųjų reiškia būti atsargiam 1-neto lygiu arba pasitikėti 10-tuko lygiu, jei tai susieta su realiomis socialinio gyvenimo situacijomis? Atrodo, kad respondentams reikia pateikti tikslesnę atskaitos tašką. Antra, priklausomai nuo to, apie kokią situaciją ar žmones respondentai pasirenka galvoti (t. y., kaip jie interpretuoja, kas yra „dauguma žmonių“), jų pasirinktas balas

svyruoja. Tad tendencija judėti link vidurio taško gali būti susijusi ne tik su skaitmeninės skalės poveikiu (kaip teigia Uslaner, 2009), bet ir su tam tikru priešingų svarstomų situacijų įvertinimo vidurkiu (pavyzdžiui, svarstant apie pažįstamus žmones, gaunamas aukštesnis balas, o nepažįstami žmonės gauna žemesnį balą; jei prisimenama pasitikėjimo situacija, ji sukelia aukštesnį pasitikėjimo balą ir atvirkščiai, nepasitikėjimo situacija – žemesnį).

Politinio pasitikėjimo matavimas ir interpretacijos

Interviu duomenys rodo, kad tyrimo dalyviams gali būti sunku pagrįstai įvertinti ir išreikšti pasitikėjimą tokiu dariniu kaip „politikos institucija“ bei atskirti pasitikėjimą skirtingomis politikos institucijomis. Tyrimo dalyviai pateikė įvairių svarstymų, kurie rodo, kad iš pirmo žvilgsnio aiški ir paprasta pasitikėjimo politikos institucijomis klausimo formuluotė iš tiesų tokia nėra. Pavyzdžiui, tarp tyrimo dalyvių kilo klausimų ar reikėtų vertinti „vyriausybę“ kaip instituciją apskritai ar esamą vyriausybę konkrečiai; kas turėtų būti vertinama kaip „politinė partija“ – partija, kuriai tyrimo dalyvis prijaucia, partija kaip institucija ar jų derinys? Duomenys taip pat leidžia daryti prielaidą, kad „pasitikėjimo politikos institucijomis“ balas ne tiesiogiai išreiškia pasitikėjimą institucijomis, o yra *asmenybių*, kurios veikia šių institucijų vardu/viduje bei *veiklos kokybės* vertinimo atitikmuo. Asmenybės vertinimas dominuoja kalbant apie pasitikėjimą prezidento ir vyriausybės institucijomis, pastarosios atveju „pasitikėjimas institucija“ labiau išreikštas per pasitikėjimą ministru pirmininku ir (arba) labiausiai viešai matomais ministrais. Labiausiai kaip institucija vertinamas pasitikėjimas parlamentu, o pasitikėjimo politinėmis partijomis vertinimas apskritai išsiskiria savo logika. Remiantis interviu duomenimis galima teigti, kad pasitikėjimo politinėmis partijomis balas yra iš anksto sąlygotas pačios institucinės sąrangos savybių: tyrimo dalyviai paprastai įvardija, kad yra partijų, kurioms jie prijaucia ir todėl pasitiki, tačiau visomis kitomis partijomis jie visiškai nepasitiki, tad kaip pasitikėjimo įvertis neišvengiamai pateikiamas vidutinis balas.

Kokybinio tyrimo taikymo galimybės

Gautų kokybinių duomenų apimtis ir turtingumas įrodė, kad kokybinis metodas yra palankus pasitikėjimo temos tyrimams, net jei tiriama platesni socialiniai kontekstai. Išsamūs duomenys apie tyrimo dalyvių pateiktas

interpretacijas, susijusias su standartinėmis apklausos priemonėmis, leido įvardyti problemas, kurias reikia spręsti, kad šios priemonės būtų patikimesnės. Taip pat duomenys suteikė daugiau įžvalgų apie tai, kaip socialiniai veikėjai supranta ir patiria pasitikėjimą savo kasdiniame gyvenime.

Kaip atskleidė autentiškų interviu citatų pavidalu pateikti duomenys, tyrimo dalyviai apskritai norėjo ir galėjo kalbėti apie pasitikėjimą. Buvo įprasta, kad interviu pabaigoje tyrimo dalyviai patys nustebo, kiek daug jie galėjo kalbėti apie pasitikėjimą; jiems buvo įdomu taip išsamiai mąstyti apie pasitikėjimą. Tačiau taip pat svarbu pripažinti, kad dalyviams nebuvo lengva išreikšti mintis apie pasitikėjimą, ypač abstraktesniuose kontekstuose ar situacijose. Socialiniai veikėjai pasitikėjimą pirmiausia siejo su artimais socialiniais santykiais, todėl (kaip ir tikėtasi) tyrėjai prireikė papildomų pastangų, kad išlaikytų dėmesį platesniems socialiniams kontekstams ir išgautų iš tyrimo dalyvių niuansų apie pasitikėjimą žmonėmis, kurių jie nepažįsta, su kuriais susitinka pirmą kartą ir pan. Bendro pobūdžio klausimai neskatina dalyvių atsakyti apie tokias situacijas, jie linkę aptarti bendravimą su artimais, pažįstamais žmonėmis. Todėl interviu metu induktyviai pasitelkti konkretūs pavyzdžiai (situacijos), kurios palengvino dalyvių užduotį (gebėjimą ir norą kalbėti) bei suteikė išsamių duomenų apie pasitikėjimo reiškinį įvairaus pobūdžio situacijose. Nors socialinio apibendrinto pasitikėjimo sąvoka suponuoja neapibrėžtas socialines sąveikas, tam tikras konkretumo lygis yra būtinas, kad būtų galima išgauti dalyvių atsakymus ir gauti reikšmingų duomenų. Remiantis ankstesniais kokybiniais pasitikėjimo tyrimais, buvo stengiamasi derinti tiesioginius ir netiesioginius klausimus, tačiau disertacijos tikslams tiesioginiai klausimai interviu metu pasirodė tinkamesni. Netiesioginiai klausimai galėtų būti veiksmingesni, kai tiriamo reiškinio ribos yra labiau apibrėžtos.

Panaudotos interviu pokalbio skatinimo technikos gali būti vertinamos kaip efektyvios. Svarstyimo balsu technika buvo naudinga detaliam analizuojant tyrimo dalyvių interpretaciją, susijusias su standartiniais apklausos klausimais. Ji ne tik padėjo atsakyti į metodologinius klausimus, bet ir paskatino tyrimo dalyvius išsamiau papasakoti apie pasitikėjimo sampratas ir pasitikėjimo sprendimo priėmimo procesą. Kritinių įvykių klausimo pritaikymas gali būti vertinamas dvejopai. Jis kelia jautrumo riziką, jei dalyvio prisimintas kritinis įvykis susijęs su labai asmeniška ar intensyvia situacija.

Tačiau apskritai tai yra gera technika, padedanti išsiaiškinti labiau apčiuopiamus tokio plataus reiškinių kaip pasitikėjimas aspektus. Vizualinės technikos – pasitikėjimo žemėlapių – taikymas pasiteisino ir prasmingai papildė žodinius duomenis. Ji leido tiek tyrimo dalyviams, tiek tyrėjai apibendrinti iki tol vykusį interviu pokalbį ir susieti atskirus elementus į visumą. Žemėlapių išdėstymas leido dar kartą patvirtinti ankstesnį žodinį interviu pasakojimą, bet taip pat atskleidė kai kuriuos neatitikimus ir padėjo išsiaiškinti sąsajas tarp atskirų ratų ir elementų visame pasitikėjimo kontinuumo. Taikant pasitikėjimo žemėlapių techniką svarbu, kad ji būtų papildyta žodiniais komentarais; reikia paruošti aiškią bet išsamią užduoties instrukciją; įvertinti, kad žemėlapių analizė reikalaus papildomų pastangų ir laiko. Disertacijos tyrimo patirtis rodo, kad žemėlapių technika galėtų būti pritaikyta kaip centrinis interviu pokalbio elementas.

Disertacijos tyrime jautrumo lygis nebuvo aukštas kalbant apie pasitikėjimą už artimiausių pažįstamųjų rato ribų. Tačiau svarbu pastebėti, kad jautrumo lygis ir tai, kaip asmeniškai suvokiama pasitikėjimo tema, priklausė nuo kiekvieno atskiros dalyvio. Todėl nebuvo įmanoma numatyti, kas ir kada gali pereiti į jautresnius apmąstymus. Klausimas apie kritinius įvykius buvo vienintelė išimtis, ir tyrėja pasiruošė valdyti jautrumo riziką, iš anksto pažymėdama, kad šis klausimas nereikalauja gilintis į detales, taip pat buvo pasiruošta nespausti tyrimo dalyvių, jei jie abejotų, ar apskritai nori apie tai kalbėti. Tyrėjai interviu metu turi būti atidūs ir pasiruošę valdyti pokalbį, jei jis peraugtų į jautrią ar įtemptą situaciją.

IŠVADOS

Disertacijos darbe daugiausia dėmesio skirta pasitikėjimo reiškiniui, tiksliau, bandyta suprasti, kaip nuosekliai pasitikėjimo tyrimuose susiję konceptualizacijos, operacionalizacijos ir tirtos socialinės tikrovės lygmenys. Mokslinėje literatūroje tvirtai sutariama, kad pasitikėjimas yra esminis šiuolaikinių visuomenių išteklius. Kartu pripažįstama, kad pasitikėjimas yra sudėtingas, daugialypis reiškinys, todėl nėra paprastas tyrimų objektas. Šios prielaidos leidžia teigti, kad būtina įvertinti metodologinių priegū ir duomenų rinkimo metodų tinkamumą šiam reiškiniui tirti.

Atskira pasitikėjimo tyrimų sritis yra sutelkta į pasitikėjimo ir demokratijos ryšį. Daugybė teorinių ir empirinių darbų skirta pasitikėjimo šiuolaikinėse demokratinėse sistemose problemai analizuoti. Pasitikėjimo lygmens mažėjimo diagnozė, numanomų to priežasčių ir pasekmių analizė bei daugelis kitų su pasitikėjimu susijusių tyrimų klausimų demokratijos kontekste visų pirma grindžiami kiekybiniu tyrimo metodu, tiksliau – apklausų duomenimis. Kai kurie tyrėjai (tarp jų ir disertacijos autorė) atkreipia dėmesį į kiekybinio požiūrio trūkumus pasitikėjimo tyrimuose, galimas standartinių pasitikėjimo matavimo priemonių pagrįstumo problemas ir pasisako už platesnį kokybinių metodų taikymą pasitikėjimo tyrimuose. Disertacijoje ypatingas dėmesys skiriamas konceptualaus ir empirinio pasitikėjimo lygmens sugretinimui su socialinių veikėjų sampratomis ir patirtimis. Tyrimas atskleidė atotrūkį tarp pasitikėjimo konceptualizavimo ir operacionalizavimo bei atotrūkį tarp pasitikėjimo operacionalizavimo ir tirtos socialinės tikrovės. Galiausiai, ieškant sprendimų šiems atotrūkiams sumažinti, tyrimo rezultatai skatina pasitelkti įžvalgas, kylančias iš tirtos socialinės realybės ir peržiūrėti kai kurias konceptualias prielaidas, visų pirma tas, kuriomis remiasi empiriniai pasitikėjimo apibrėžimai ir konstruojamos matavimo priemonės.

Atotrūkis tarp pasitikėjimo konceptualizavimo ir operacionalizavimo pasireiškia keliais aspektais. Pirma, standartinės pasitikėjimo matavimo priemonės neatspindi ir neatitinka pasitikėjimo reiškinio sudėtingumo. Analizuojamos standartinės pasitikėjimo matavimo priemonės susiaurina šį reiškinį iki vienos dimensijos, nors konceptualiai pasitikėjimas yra daugialypis ir daugiasluoksnis. Tai atsispindi ir tirtoje socialinėje tikrovėje. Antra,

priešingai kiekybinės metodologijos logikai, platus standartinių pasitikėjimo matavimo priemonių taikymas rodo, kad neretai teorinės išvados priklauso ne nuo kruopštaus konkrečios teorijos prielaidas atitinkančio operacionalizacijos proceso, o nuo to, kokie empiriniai duomenys yra prieinami. Standartinės, vienos dimensijos pasitikėjimo matavimo priemonės ne visada nuosekliai atspindi konkrečios teorinės prieigos niuansus ir poreikius. Trečia, analizuotos pasitikėjimo matavimo priemonės neatitinka konceptualių apibrėžimų turinio. Dar kartą pažymėtina, kad konceptualizacijos ir operacionalizacijos ryšys nėra nuoseklus. Standartinio socialinio apibendrinto pasitikėjimo klausimo formuluotė niekaip nekonkretizuoja to, kas užkoduoja konceptualiam apibrėžime, tai yra, kad tai yra pasitikėjimas „nepažįstamais žmonėmis“. Panašiai ir standartinės politinio pasitikėjimo kaip pasitikėjimo institucijomis priemonės susiaurina politinio pasitikėjimo sampratą, tačiau kartu išlieka pernelyg plačios, kad atitiktų metodologinius gero kiekybinio matavimo reikalavimus. Ką reiškia sąvokos „institucija“ ir „pasitikėjimas institucija“, lieka neapibrėžta ir suteikia galimybę daugybei respondentų interpretacijų. Tuo pačiu lieka neaišku, kas iš tikrųjų buvo išmatuota bei kokios yra galimos rezultatų interpretacijos ribos.

Tai glaudžiai susijęs ir su atotrūkiu tarp operacionalizacijos ir tirtos socialinės tikrovės. Atsižvelgiant į tai, kokia pasirinkta teorine prieiga ir konceptualiu apibrėžimu vadovaujasi tyrėjai, jie turi atitinkamus lūkesčius apie tai, ką atspindi standartiniai pasitikėjimo klausimai ir kaip juos turėtų interpretuoti respondantai (tokiu būdu, kad jų interpretacijos atitiktų tyrėjų ketinimus). Tam tikra prasme tyrėjai daro spėjimą, kad šių klausimų pagalba išmatuos tai, ką nori išmatuoti. Tačiau toks spėjimas yra rizikingas. Šalia išvados, kad standartinės pasitikėjimo matavimo priemonės dažnai nėra tiesiogiai susijusios su konkrečia teorine prieiga, tyrimo duomenys atskleidė daugybę interpretacijų, kurias socialiniai veikėjai pateikia formuluodami savo atsakymus į standartinius pasitikėjimo klausimus. Be to, jų interpretacijos bent iš dalies neatitinka tyrėjų ketinimų. Atsakydami į standartinį socialinio apibendrinto pasitikėjimo klausimą, socialiniai veikėjai jį interpretuoja daug plačiau nei jis apibrėžiamas konceptualiai, tai yra, kaip pasitikėjimas nepažįstamais žmonėmis. Be to, „pasitikėjimas nepažįstamaisiais“ apskritai pasirodė problemiškas, nes tyrimo dalyviai, kalbėdami apie bendravimą su nepažįstamais ar pirmą kartą sutiktais žmonėmis, tiesiogiai nemąsto apie pasitikėjimą. Esama svarių

įrodymų, kad reikėtų iš naujo apsvarstyti, ar pasitikėjimo sąvoka apskritai turėtų būti vartojama šiuo požiūriu; remiantis tyrimo duomenimis, reiškinys, su kuriuo susiduriame, veikiausiai yra slenkstis, kurį žmogus peržengia norėdamas ištraukti į sąveiką su nepažįstamuoju, o ne faktinis pasitikėjimas. Šio slenkščio peržengimas glaudžiai susijęs su moralinėmis nuostatomis ir (ne) tikėjimu kitų žmonių geranoriškumu ir (arba) bendromis vertybėmis; tačiau tai nėra suvokiama kaip aiški ar apčiuopiama pasitikėjimo nuostata. Jei sąveika įvyksta ir tęsiasi, tuomet „nepažįstamojo“ sąvoka keičiasi į pažįstamojo ir pasitikėjimo vertinimas įgauna pagrindą. Todėl, jei darome prielaidą, kad socialinis apibendrintas pasitikėjimas yra susijęs su bendradarbiavimu, pilietiniu dalyvavimu ir kitomis demokratijoje pageidaujamomis pilietiškumo apraiškomis, svarbu sukurti atitinkamas priemones, kurios leistų įvertinti slenkstį, kurį reikia įveikti norint įsitraukti į sąveiką su bendrapiliečiais apskritai, ir tiksliau apibrėžti pasitikėjimo turinį, pavyzdžiui, pasitikėti bendrapiliečiu, kad jis gerbs kitų teises ar vykdys pilietines pareigas. Priešingu atveju, nors tyrimo dalyviai ir sugeba pateikti savo socialinio apibendrinto pasitikėjimo balus, už jų slypinčios reikšmės yra labai įvairios, todėl balus galima laikyti tik išvestiniu, abstrakčiu tų reikšmių deriniu, kuris tikėtina ne visai aiškiai parodo tikrąjį piliečių pasitikėjimo lygį, o tyrėjams trūksta aiškumo, kas tiksliai buvo išmatuota ir kokias (apie ką) išvadas galima daryti.

Tyrimo duomenys atskleidė panašias problemas, susijusias su standartinio politinio pasitikėjimo klausimu. Nepagrįsta manyti, kad pasitikėjimas politikos institucijomis gali būti suvestas į vieną dimensiją. Ne tik pasitikėjimas kiekviena politikos institucija, bet ir bet kuria kita tyrime aptarta institucija turėjo skirtingą reikšmę skirtingiems tyrimo dalyviams. Tai reiškia, kad pasitikėjimas prezidentūra nėra tas pats, kas pasitikėjimas politinėmis partijomis, ir į šiuos skirtumus reikia atsižvelgti tiek matuojant pasitikėjimą, tiek interpretuojant gautus duomenis. Be to, „institucija“ taip pat sukelia eilę skirtingų tyrimo dalyvių interpretacijų, o tai nėra geros matavimo priemonės požymis. Interpretuojant kiekybinius duomenis apie politinio pasitikėjimo lygmenį reikėtų atsižvelgti į tai, kad pasitikėjimas politikos institucijomis bent iš dalies yra pasitikėjimas joms atstovaujanciais politiniais veikėjais. Taip pat svarbu patikslinti pasitikėjimo politikos institucijomis turinį.

Be jau minėtų atotrūkių, įžvalgos iš tirtos socialinės realybės gali prasmingai prisidėti plėtojant pasitikėjimo konceptualizaciją. Literatūros apžvalga

parodė, kad sociologiniu požiūriu pasitikėjimas reiškiasi sąveikose tarp žmonių ir daroma prielaida apie abipusę kryptį tarp patikėtinčio ir patikėtinio. Tačiau pasitikėjimo apibrėžimuose daugiausia dėmesio skiriama lūkesčiams ir įsitikinimams, kuriuos pasitikintysis turi patikėtinio atžvilgiu, kai tuo tarpu socialinių veikėjų sampratoje pabrėžiama abipusio ryšio svarba. Apibrėžiant pasitikėjimą reikėtų aiškiau pripažinti dvikryptį pasitikėjimo ryšį. Konceptualūs apibrėžimai dar labiau susiaurėja kalbant apie minėtas dvi pasitikėjimo formas (socialinį apibendrintą pasitikėjimą ir politinį pasitikėjimą). Juose pasitikėjimas dažniausiai apibrėžiamas įvardijant pasitikintįjį ir patikėtinį, o pasitikėjimo turinys ir netgi apibrėžiantysis terminas lieka numanomas (neįvardintas). Tyrimo duomenys parodė, kad atsižvelgiant į tyrimo dalyvių sampratą ir patirtis, pasitikėjimo negalima suvesti į kokią nors bendrą sąvoką ar vieną dimensiją (pavyzdžiui, „nepažįstamieji“ nėra vienalytė kategorija ir priklausomai nuo išsikeltų tyrimo tikslų, gali būti reikalinga konkretizuoti, apie kokius nepažįstamuosius yra kalbama ir, kaip minėta, ar apskritai pasitikėjimo sąvoka yra tinkama), o pasitikėjimo kontekstas ir turinys yra ypač svarbūs socialiniams veikėjams norint atsakyti į klausimą, pasitikima ar ne. Tad kiekviename tyrime būtina įvertinti, kiek nuoseklus yra ryšys tarp konceptualių apibrėžimų, empirinių apibrėžimų ir to, kaip jie veikia (tikėtina veiks) tiriamoje socialinėje tikrovėje.

Atsižvelgiant į aptartus atotrūkius, svarbiausias tolesnis klausimas yra „Ką tai reiškia būsimiems pasitikėjimo matavimams ir tyrimams?“. Socialinio apibendrinto pasitikėjimo ir politinio pasitikėjimo matavimas vienu kintamuoju, net jei jis yra paprastas ir lengvai pritaikomas, neatrodo pakankamai metodologiškai pagrįstas sprendimas. Būtina numatyti kryptis, kaip tobulinti standartines pasitikėjimo matavimo priemones bei kaip jas geriau susieti su konkrečios teorinės prieigos poreikiais. Krašutinis siūlymas, kurį leistų pateikti disertacijos darbe atlikta analizė – nebenaudoti esamų dabartinių standartinių pasitikėjimo matavimo priemonių. Tačiau disertacijos autorė pripažįsta, kad dėl to būtų prarastas unikalus duomenų masyvas, sukurtas ypač ilgu laikotarpiu kaupiant palyginamuosius duomenis. Be to, prieš svarstant tokius esminius pakeitimus, remiantis disertacijos darbe pateikta kritika ir išvalgomis, būtina atlikti tolesnį darbą kuriant, tikrinant ir pakartotinai tikrinant bei galiausiai patvirtinant labiau pagrįstas pasitikėjimo matavimo priemones. Remiantis disertacijos rezultatais, galima pateikti

keletą pasiūlymų. Pirma, jei ir kol bus naudojamos esamos standartinės pasitikėjimo matavimo priemonės, svarbu, kad tyrėjai pripažintų jų ribotumą ir atitinkamai koreguotų gautų duomenų interpretacijų ribas. Disertacijoje pristatomi kitų tyrėjų metodologiniai darbai ir empirinio disertacinio tyrimo rezultatai gali būti taikomi kaip gairės, padedančios kritiškai įvertinti, kiek pagrįstos yra interpretacijos. Antra, būtina tęsti metodologinius tyrimus, susijusius su galimomis standartinių pasitikėjimo matavimo priemonių alternatyvomis. Šiuo metu egzistuojančių pasitikėjimo matavimo priemonių apžvalga parodė, kad atskiros mokslinių tyrimų programos turi konkretesnių tiek socialinio apibendrinto pasitikėjimo, tiek politinio pasitikėjimo matavimo priemonių pavyzdžių, kurios galėtų būti paruoštos kaip metodologiškai tinkamesnių matavimo priemonių rinkinys. Vis dėlto pirmiausia reikia tokias priemones kruopščiai susisteminti ir įvertinti atsižvelgiant į metodologinę kritiką ir įžvalgas iš tirtos socialinės tikrovės. Kuriant ir tikrinant tokias matavimo priemones būtina tirti, kaip jas interpretuoja potencialūs respondentai ir kiek šios interpretacijos atitinka konceptualizacijos ir operacionalizacijos poreikius. Šiuo požiūriu disertacija gali būti pagrindas tolesniam metodologiniam darbui pasitikėjimo matavimo srityje. Aiški išvada yra ta, kad pasitikėjimo matavimo priemonių formuluotės turėtų būti tikslinamos bent dviem aspektais. Pirma, reikia patikslinti tai, kaip įvardijamas patikėtinis ir nurodyti ribas, pagal kurias potencialūs respondentai turėtų svarstyti pateikdami savo atsakymus („dauguma žmonių“, „institucija“, „politinės partijos“ ar net „parlamentas“ palieka per daug erdvės interpretacijoms). Antra, kad tyrimo dalyviai galėtų įvertinti savo pasitikėjimo lygį, svarbus pasitikėjimo turinys ir (arba) aplinkybės. Nors respondentai sugeba pateikti ir labai abstrakčius vertinimus, tai nereiškia (kaip teigiama disertacijoje), kad tokie vertinimai suteikia mums aiškius ir pagrįstus atsakymus į keliamus tyrimo klausimus. Nors pasitikėjimo turinio ir (arba) aplinkybių konkretizavimas potencialiai reikalautų sukurti ne vieną teiginį (klausimą) socialiniam ar politiniam pasitikėjimui matuoti, manytina, kad tokių matavimo priemonių mokslinė vertė būtų didesnė. Disertacijos darbas taip pat leidžia daryti prielaidą, kad reikia koreguoti atsakymų alternatyvas. Disertacijos autorė negali pateikti aiškaus siūlymo, susijusio su atsakymų alternatyvų skalės ilgiu, nes tai nebuvo pagrindinis disertacijos klausimas (nors ir aptartas kaip nuosekli tyrimo problemos dalis). Tačiau disertacijos tyrimas leidžia siūlyti kitus

atsakymų alternatyvų pakeitimus. Socialinio apibendrinto pasitikėjimo atsakymo alternatyvos (dauguma žmonių galima pasitikėti / su žmonėmis reikia būti labai atsargiam) yra problemiškos tiriamos socialinės tikrovės požiūriu, nes jos, atrodo, turi nesubalansuotą pasitikėjimo vertinimo intensyvumo krūvį ir atspindi skirtingas dimensijas (pasitikėjimas vs. atsargumas). Be to, remdamasi tyrimo dalyvių pasakojimais, disertacijos autorė nepaliko dichotominių atsakymų alternatyvų pasitikėjimui matuoti, nes socialinių veikėjų vertinimuose atsispindi laipsniškumas, ir vienareikšmio vertinimo „pasitikiu / nepasitikiu“ nepakanka. Be to, nors vieno teiginio matavimo paprastumas yra patrauklus, disertacijos autorė daro išvadą, kad jo nepakanka tokiam sudėtingam reiškiniui kaip pasitikėjimas matuoti. Pasitikėjimas yra daugialypis reiškinys ir tai turėtų atsispindėti pasitikėjimo matavimo priemonėse.

Galiausia, nepaisant iššūkių, susijusių su kokybinio metodo pritaikymu disertacijos darbe, daroma išvada, kad tyrimuose apie pasitikėjimą demokratijos kontekste kokybinius metodus reikėtų plėtoti, sutelkiant dėmesį į atskiras nagrinėjamas sritis, pavyzdžiui, toliau tyrinėti politinio pasitikėjimo, pasitikėjimo ir politinio dalyvavimo, pasitikėjimo ir piliečių bendradarbiavimo temas iš socialinių veikėjų perspektyvos. Neatmetant kiekybinių duomenų vertės, galima teigti, kad kokybinių metodų taikymas yra tinkamas ir naudingas tiriant pasitikėjimą platesniuose ir mažiau apibrėžtuose socialiniuose kontekstuose; socialinių veikėjų perspektyvų tyrimas praturtina esamas konceptualias ir metodologines prielaidas apie pasitikėjimą.

Disertacijos empirinis tyrimas atliktas vienoje šalyje (Lietuvoje), tačiau tai nemenkina metodologinių išvadų aktualumo. Šiandien pasitikėjimo tyrimų palyginamasis pobūdis pasauliniu mastu tapo savaimė suprantamu ir būtinu. Todėl pasitikėjimo matavimo priemonių, kurios gerai tiktų bet kokiam visuomeniniam ar kultūriniam kontekstui, kūrimas yra papildomas iššūkis. Socialinių veikėjų (ir potencialių respondentų) sampratos Lietuvos atveju yra aktualios universaliai, nes į šias sampratas reikia atsižvelgti palyginamumo požiūriu. Be to, viena iš krypčių ateities tyrimuose turėtų būti kokybiniai tyrimai įtraukiantys socialinius veikėjus kitose šalyse. Tai leistų susidaryti išsamesnį vaizdą, kaip standartinės pasitikėjimo matavimo priemonės veikia skirtingose kultūrose ne tik remiantis kiekybine patikimumo ar nuoseklumo analize, bet ir tiriamos tikrovės („lauko“) požiūriu.

LITERATŪROS SAŖAŠAS / REFERENCES

1. Almond, G. A., & Verba, S. (Eds.). (1989). *The civic culture. Political attitudes and democracy in five nations*. Sage Publications.
2. Alvesson M. (2011). *Interpreting interviews*. Sage Publications.
3. Baier, A. (1986). Trust and antitrust. *Ethics*, 96(2), 231–260.
4. Barber, B. (1983). *The logic and limits of trust*. Rutgers University Press.
5. Bauer, P. C., & Freitag, M. (2018). Measuring trust. In E. M. Uslaner (Ed.), *The Oxford handbook of social and political trust* (pp. 15–36). Oxford University Press.
6. Ben-Ner, A., & Halldorsson, F. (n. d.). Measuring trust: which measure can be trusted? *Working Papers 0207*. Human Resources and Labor Studies, University of Minnesota (Twin Cities Campus). <https://ideas.repec.org/p/hrr/papers/0207.html>
7. Blomqvist, K. (1997). The many faces of trust. *Scandinavian Journal of Management*, 13(3), 271–286.
8. Bok, S. (1978). *Lying: moral choice in public and private life*. Pantheon Books.
9. Catterberg, G., & Moreno, A. (2006). The individual bases of political trust: Trends in new and established democracies. *International Journal of Public Opinion Research*, 18(1), 31–48. <https://doi.org/10.1093/ijpor/edh081>
10. Dalton, R. J. (2004). *Democratic challenges, democratic choices: The erosion of political support in advanced industrialized democracies*. Oxford University Press.
11. Dekker, P. (2012, June 14-16). *Political trust in The Netherlands: Measurements, methods, meanings – and some reflections on public opinion research in public opinion formation* [conference paper]. The 65th Annual WAPOR Conference, Hong Kong.
12. Delhey, J., Newton, K., & Welzel, Ch. (2011). How general is trust in “most people”? Solving the radius of trust problem. *American Sociological Review*, 76(5), 786–807.
13. Deutsch, M. (1958). Trust and Suspicion. *Journal of Conflict Resolution*, 2, 265–279.
14. Dogan, M. (1997). Erosion of confidence in advanced democracies. *Studies in Comparative International Development*, 32(3), 3–27.

15. Easton, D. (1965). *A systems analysis of political life*. John Wiley & Sons.
16. Easton, D. (1975). A re-assessment of the concept of political support. *British Journal of Political Science*, 5(4), 435–457.
17. Ermisch, J., Gambetta, D., Laurie, H., Siedler, T., & Uhrig, S. C. N. (2009). Measuring people's trust. *Journal of the Royal Statistical Society*, 172(4), 749–769.
18. Flick, U. (2007a). *Designing qualitative research*. Sage Publications.
19. Flick, U. (2007b). *Managing quality in qualitative research*. Sage Publications.
20. Flick, U. (2014). *An introduction to qualitative research* (4th ed.). Sage Publications.
21. Fukuyama, F. (1995). *Trust: The social virtues and the creation of prosperity*. Free Press.
22. Gambetta, D., & Hamill, H. (2005). *Streetwise: How taxi drivers establish their customers' trustworthiness*. Russell Sage Foundation.
23. Giddens, A. (1990). *The consequences of modernity*. Polity Press.
24. Giddens, A. (1991). *Modernity and self-identity: Self and society in the late modern age*. Stanford University Press.
25. Glaeser, E. L., Laibson, D., Scheinkman, J. A., & Soutter, C. L. (2000). Measuring trust. *The Quarterly Journal of Economics*, 115, 811–846.
26. Goodall, C. (2012). Working with difficult to research groups: A 'building blocks' approach to researching trust in communities. In F. Lyon, G. Möllering & M. N. K. Saunders (Eds.), *Handbook of research methods on trust* (pp. 94–102). Edward Elgar Publishing.
27. Hardin, R. (2006). *Trust*. Polity Press.
28. Hennink M., Hutter I., & Bailey, I. (2011). *Qualitative research methods*. Sage Publications.
29. Hennink, M., I. Hutter, & A. Bailey. (2020). *Qualitative research methods* (2nd ed.). Sage Publications.
30. Hetherington, M. J., & Rudolph, T. J. (2008). Priming, performance, and the dynamics of political trust. *The Journal of Politics*, 70(2), 498–512.
31. Hooghe, M. (2011). Why there is basically only one form of political trust. *The British Journal of Politics and International Relations*, 13(2), 269–275. <https://doi.org/10.1111/j.1467-856X.2010.00447.x>

32. Hosmer, L. T. (1995). Trust: the connecting link between organizational theory and philosophical ethics. *The Academy of Management Review*, 20(2), 379–403. <https://doi.org/10.2307/258851>
33. King N., & Horrocks Ch. (2010). *Interviews in qualitative research*. Sage Publications.
34. Kramer, R. M., & Cook, K. S. (2004). Trust and distrust in organizations: Dilemmas and approaches. In R. M. Kramer & K. S. Cook (Eds.), *Trust and distrust in organizations: Dilemmas and approaches* (pp. 1–18). The Russell Sage Foundation.
35. Lenard, P. T. (2005). The decline of trust, the decline of democracy? *Critical Review of International Social and Political Philosophy*, 8(3), 363–378. <https://doi.org/10.1080/13698230500187243>
36. Levi, M., & Stoker, L. (2000). Political trust and trustworthiness. *Annual Review of Political Science*, 3, 475–507.
37. Lewis, J. D., & Weigert, A. (1985). Trust as a social reality. *Social Forces*, 63(4), 967–985.
38. Luhmann, N. (1979). *Trust and power*. John Wiley.
39. Lundmark, S., Gilljam, M., & Dahlberg, S. (2016). Measuring generalised trust: An examination of question wording and the number of scale points. *Public Opinion Quarterly*, 80(1), 26–43.
40. Lyon, F., Möllering, G., & Saunders, M. N. K. (2012). Introduction: the variety of methods for the multi-faceted phenomenon of trust. In F. Lyon, G. Möllering & M. N. K. Saunders (Eds.), *Handbook of research methods on trust* (pp. 1–18). Edward Elgar Publishing.
41. McKnight, D. H., & Chervany, N.L. (2001). Trust and distrust definitions: one bite at a time. In: R. Falcone, M. Singh & Y. H. Tan (Eds.), *Trust in cyber-societies. Lecture Notes in Computer Science, vol. 2246* (pp. 27–54). Springer. https://doi.org/10.1007/3-540-45547-7_3
42. Meikle-Yaw, P. (2008). Democracy satisfaction: The role of interpersonal trust. *Community Development: Journal of the Community Development Society*, 39(2), 36–51.
43. Miller, A. S., & Mitamura, T. (2003). Are surveys on trust trustworthy? *Social Psychology Quarterly*, 66(1), 62–70. <https://doi.org/10.2307/3090141>

44. Misztal, B. (1996). *Trust in modern societies: the search for the bases of social order*. Polity Press.
45. Möllering, G. (2006). *Trust: Reason, routine, reflexivity*. Elsevier.
46. Nannestad, P. 2008. What have we learned about generalized trust, if anything? *Annual Reviews of Political Science*, 11, 413–36.
47. Newton, K., & Norris, P. (1999). Confidence in public institutions: Faith, culture or performance? Paper for presentation at the Annual Meeting of the American Political Science Association, Atlanta, 1-5th September 1999.
48. Nooteboom, B. (2002). *Trust: Forms, Foundations, Functions, Failures and Figures*. Edward Elgar Publishing.
49. Norris, P., Jennings, W., & Stoker, G. (2019, May 19-22). *Trust and trustworthiness in national governance* [conference presentation]. WAPOR 72nd Annual Conference, Featured Panel “Democracy Today: Dynamics and Trends of Popular Support for Democracy”, Toronto, Canada.
50. Patton M. Q. (2002). *Qualitative research and evaluation methods* (3rd ed.). Sage Publications.
51. Patulny, R., & Lind Haase Svendsen, G. (2007). Exploring the social capital grid: bonding, bridging, qualitative, quantitative. *International Journal of Sociology and Social Policy*, 27(1/2), 32–51. <https://doi.org/10.1108/01443330710722742>
52. Przeworski, A. (1993). Economic reforms, public opinion, and political institutions: Poland in the Eastern European perspective. In L. C. B. Pereira, J. M. Maravall & A. Przeworski, *Economic reforms in new democracies: A social-democratic approach* (pp. 132–196). Cambridge University Press.
53. Putnam, R. D. (2000). *Bowling alone: The collapse and revival of American community*. Simon and Schuster.
54. Ragin, Ch. C., & Amoroso, L. M. (2011). *Constructing social research. The unity and diversity of method*. Pine Forge Press
55. Reeskens, T., & Hooghe, M. (2008). Cross-cultural measurement equivalence of generalized trust. Evidence from the European Social Survey (2002 and 2004). *Social Indicators Research*, 85, 515–532.

56. Rotter, J. (1967). A new scale for the measurement of interpersonal trust. *Journal of Personality*, 35(4), 651–665.
57. Saunders, M. N. K., Lyon, F. & Möllering, G. (2015). Researching trust in tourism: methodological issues and associated concerns. In R. Nunkoo & S. Smith (Eds.), *Trust, tourism development and planning* (pp. 168–179). Routledge.
58. Schneider, I. (2017). Can we trust measures of political trust? Assessing measurement equivalence in diverse regime types. *Social Indicators Research*, 133(3), 963–984.
59. Seidman I. (2013). *Interviewing as qualitative research. A Guide for researchers in education* (4th ed.). Teachers College Press.
60. Seligman, A. (1997). *The problem of trust*. Princeton University Press.
61. Seyd, B. (2016, March 21-23). *How should we measure political trust?* [conference paper]. PSA Annual Conference, Brighton, UK. <https://www.psa.ac.uk/sites/default/files/conference/papers/2016/Paper.v2.pdf>
62. Sturgis, P., & Smith, P. (2010). Assessing the validity of generalised trust questions: What kind of trust are we measuring? *International Journal of Public Opinion Research*, 22(1), 74–92.
63. Sztompka, P. (1997). Trust, distrust and the paradox of democracy. *WZB Discussion Paper*, No. P 97–003, Wissenschaftszentrum Berlin für Sozialforschung (WZB), Berlin.
64. Sztompka, P. (1999). *Trust: A sociological theory*. Cambridge University Press.
65. Turper, S., & Aarts, K. (2017). Political trust and sophistication: Taking measurement seriously. *Social Indicators Research*, 130(1), 415–434.
66. Uslaner, E. M. (2001). Producing and consuming trust. *Political Science Quarterly*, 115(4), 569–590.
67. Uslaner, E. M. (2002). *The moral foundations of trust*. Cambridge University Press.
68. Uslaner, E. M. (2009). *Is eleven really a lucky number? Measuring trust and the problem of clumping* [unpublished manuscript]. University of Maryland-College Park. https://www.researchgate.net/publication/237313013_Is_Eleven_Really_a_Lucky_Number_Measuring_Trust_and_the_Problem_of_Clumping

69. Uslaner, E. M. (2017). Trust. In F. M. Moghaddam (Ed.), *The SAGE encyclopedia of political behavior* (pp. 855–858). Sage Publications.
70. Warren, M. E. (1999). Democratic theory and trust. In M. Warren (Ed.), *Democracy and Trust* (pp. 310–345). Cambridge University Press.
71. Welter, F. & Alex, N. (2012). Researching trust in different cultures. In Lyon, F., Möllering, G., & Saunders, M. N. K. (Eds.), *Handbook of research methods on trust* (pp. 50–60). Edward Elgar Publishing.
72. Welzel, Ch., & Delhey, J. (2015). Generalizing trust: The benign force of emancipation. *Journal of Cross-Cultural Psychology*, 46(7), 875–896.

PUBLIKACIJŲ IR PRANEŠIMŲ SĄRAŠAS / LIST OF PUBLICATIONS AND PRESENTATIONS

Publikacijos disertacijos tema / List of publications

1. **Gaižauskaitė, I.** (2019). Socialinio ir politinio (ne)pasitikėjimo kaita Baltijos šalyse 1990–2018 m. *Lietuvos socialinė raida*, 8. LSTC.
2. Sniečkutė, M., & **Gaižauskaitė, I.** (2021). COVID-19 Crisis: Government's (dis)trust in the people and pitfalls of liberal democracies. *Partecipazione e Conflitto*, 14(1), 152–175. <https://doi.org/10.1285/i20356609v14i1p152>

Pranešimai disertacijos tema / List of presentations

1. IX nacionalinė Lietuvos sociologų draugijos konferencija „(Ne)lygybės, galia ir socialinis teisingumas šiuolaikinėje visuomenėje“, Vytauto Didžiojo universitetas, Kaunas, Lietuva. Skaitytas žodinis pranešimas: „Pasitikėjimas ir jo alternatyvos Lietuvoje“. 2017-11-17.
2. Tarptautinė Asociacijos Baltijos studijų pažangai konferencija, Stanfordo universitetas, Jungtinės Amerikos Valstijos. Skaitytas žodinis pranešimas „Demokratijos palaikymo Baltijos šalyse 1990–2017 apžvalga“ (angl. *Mapping Support for Democracy in the Baltic States during 1990–2017*). 2018-06-01 – 03.
3. XIX Tarptautinės sociologų asociacijos Pasaulinis sociologijos kongresas, Torontas, Kanada. Skaitytas žodinis pranešimas „(Ne)numatytų atvejų sprendimai kokybinio tyrimo lauke“ (angl. *Dealing with (Un)Expected in Qualitative Research Field-Work*) (parengtas su bendraautore dr. Natalija Valavičiene). 2018-07-14 – 21.
4. 72-oji Pasaulinės visuomenės nuomonės tyrimų asociacijos konferencija, Torontas, Kanada. Skaitytas žodinis pranešimas „Socialinio apibendrinto pasitikėjimo matavimas: atotrūkis tarp conceptualaus ir empirinio apibrėžimo“ (angl. *Measurement of Social Generalized Trust: a Gap Between Conceptual and Operational Definitions*). 2019-05-19 – 22.

5. 4-oji Europos socialinio tyrimo konferencija, Manheimas, Vokietija. Skaitytas žodinis pranešimas „(Ne)pasitikėjimo kultūra Baltijos Šalyse 1990–2018 m.“ (angl. *Culture of (Dis)trust in the Baltic States, 1990–2018*). 2019-04-15 – 17.
6. XI-oji nacionalinė Lietuvos sociologų draugijos konferencija, Vilniaus universitetas, Vilnius, Lietuva. Skaitytas žodinis pranešimas „Ar sociologai šitą tyčia daro?“ (parengtas su bendraautorėmis: dr. Svajone Mikėne ir Giedre Plepyte-Davidavičiene). 2019-11-22.
7. Kasmetinė Lietuvos socialinių mokslų centro konferencija „Regioniniai socialinės diferenciacijos ypatumai XXI a. pradžioje“, Lietuvos socialinių mokslų centras, Vilnius, Lietuva. Skaitytas žodinis pranešimas „Ar pasitikėjimas vis dar yra trūkstamas išteklius Baltijos šalyse?“. 2019-12-12.
8. 73-ioji Pasaulinė visuomenės nuomonės tyrimų asociacijos konferencija, Salamanka, Ispanija [vykdyta nuotoliniu būdu]. Skaitytas žodinis pranešimas „Kas yra ‘dauguma žmonių’? Kaip respondentai interpretuoja socialinio apibendrinto pasitikėjimo klausimą“ (angl. *Who Are “Most people”? Respondents’ Interpretations of Social Generalized trust Question*). 2020-10-6 – 9.
9. XII-oji Lietuvos sociologų draugijos konferencija „Sociologija ir gerovės valstybė šiuolaikinėje Lietuvoje“, Lietuvos socialinių mokslų centras, Vilnius, Lietuva [vykdyta nuotoliniu būdu]. Skaitytas žodinis pranešimas „(Ne)pasitikėjimo tarp valdžios ir piliečių konstravimas COVID-19 krizės kontekste“ (parengtas su bendraautore M. Sniečkute). 2020-11-27.
10. 27-oji tarptautinė Europeanistų konferencija, Europos studijų taryba [vykdyta nuotoliniu būdu]. Skaitytas žodinis pranešimas „Antroji COVID-19 banga: pasitikėjimas tarp piliečių ir valdžios“ (angl. *The Second ‘Wave’ of the COVID-19 Crisis: Trust Between the People and the Government*) (parengtas su bendraautore M. Sniečkute). 2020-06-21 – 25.

APIE AUTOREŲ / ABOUT THE AUTHOR

Inga Gaižauskaitė yra Lietuvos socialinių mokslų centro Sociologijos instituto Socialinės kaitos ir nelygybių tyrimų skyriaus jaunesnioji mokslo darbuotoja. Jos moksliniai interesai – demokratijos ir pasitikėjimo tyrimai, socialinių tyrimų metodologijos ir tyrimų etikos temos. Inga Gaižauskaitė turi daugiau nei 15 metų tiriamojo darbo patirties moksliniuose ir taikomuosiuose socialiniuose tyrimuose. Doktorantūros studijų metu ji buvo įsitraukusi į šiuos tyrimų projektus:

2018–2022 m. jaunesnioji mokslo darbuotoja projekte „Vyresnio amžiaus žmonių gerovės konstravimas: įgalinimo politika, stebėsenos rodikliai ir vyresnio amžiaus žmonių balsas“ (Nr. 09.3.3-LMT-K-712-01-0063, projektą finansavo Lietuvos mokslo taryba, projektą vykdanči institucija Lietuvos socialinių mokslų centras, projekto vadovė dr. J. Aidukaitė).

2020 m. (liepos mėn. 1 d. – gruodžio mėn. 31 d.) jaunesnioji mokslo darbuotoja projekte „COVID-19 pasekmės visuomenės saugumui: grėsmės ir naujos galimybės“ (Nr. S-COV-20-26, projektą finansavo Lietuvos mokslo taryba, projektą vykdanči institucija Lietuvos socialinių mokslų centras, projekto vadovė dr. D. Janušauskienė).

Inga Gaižauskaitė aktyviai įsitraukia į kitas mokslines veiklas. Nuo 2018 m. jis yra Tarptautinės sociologų asociacijos tyrimų komiteto „RC33: Sociologijos logika ir metodologija“ valdybos narė, o 2021 m. buvo organizacinio komiteto narė rengiant tarptautinę šio komiteto konferenciją. 2020 m. Inga Gaižauskaitė buvo XII-osios Lietuvos sociologų draugijos konferencijos „Sociologija ir gerovės valstybė šiuolaikinėje Lietuvoje“ organizacinio komiteto vadovė, konferencijos metu organizavo ir moderavo apskritojo stalo diskusiją „Sociologinės apklausos: iššūkiai ir sprendimai“.

Inga Gaižauskaitė is a junior researcher at the Department of Social Change and Inequalities Studies of the Institute of Sociology at the Lithuanian Centre for Social Sciences. Her research interests include research on democracy and trust, topics of social research methodology and research ethics. Inga Gaižauskaitė has more than 15 years of research experience in scientific and applied social research. During her PhD studies she was involved in the following research projects:

2018–2022 Junior Research Fellow in the project “Building the Welfare of Older People: Empowerment Policies, Monitoring Indicators, and Voice of Older People” (No. 09.3.3-LMT-K-712-01-0063, funded by the Lithuanian Research Council, project executing institution Lithuanian Centre for Social Sciences, project leader Dr. J. Aidukaitė).

2020 (1 July – 31 December) Junior Research Fellow in the project “Implications of COVID-19 for the Human Security: Challenges and New Opportunities” (No. S-COV-20-26, funded by the Lithuanian Research Council, project executing institution Lithuanian Centre for Social Sciences, project leader Dr. D. Janušauskienė).

Inga Gaižauskaitė is actively involved in other scientific activities. Since 2018, she has been a board member of the International Sociological Association’s Research Committee “RC33: The Logic and Methodology of Sociology”, and in 2021, she was a member of the organising committee for the international conference of this committee. In 2020, Inga Gaižauskaitė was the head of the organising committee of the 12th Conference of the Lithuanian Sociological Society “Sociology and the Welfare State in Contemporary Lithuania”, where she also organised and moderated the roundtable discussion “Sociological Surveys: Challenges and Solutions”.

